

Slavonski i Hrvatski sabori u Križevcima

OZREN BLAGEC

Gradski muzej Križevci

Tome Sermagea 2

HR - 48 260 Križevci

ozren.gmk@gmail.com

Prethodno priopćenje

Preliminary communication

Primljeno/*Recieved*: 01. 12. 2012.

Prihvaćeno/*Accepted*: 15. 12. 2012.

Na osnovu sačuvanih izvora, saborskih zapisnika, kronika i ostalih diplomatskih izvora, autor je pokušao rekonstruirati sabore koji su se tijekom srednjeg i ranog novog vijeka održali u Križevcima te utvrditi o čemu se na njima raspravljalo i tko ih je okupio.

Ključne riječi: sabor, Križevci, srednji vijek, rani novi vijek

Tijekom srednjega vijeka Križevci su, uz Zagreb i Varaždin, najznačajnije naselje Kraljevine Slavonije, a od sredine 14. st. i središte najveće županije u Slavoniji. Stoga nije neobično da su se i sabori slavonskih staleža najčešće održavali u Križevcima.¹ Pučka tradicija govori da se u Križevcima održalo 33 sabora, dok Rubić² govori o 38 sabora. Također, među Križevčanima je rašireno mišljenje da se radi o hrvatskim saborima, što je uglavnom netočno. Križevci su, kako je maloprije navedeno, bili dio Kraljevine Slavonije pa su se u njima održavali, sve do sredine 16. st., uglavnom Slavonski sabori.

Budući da su saborski zapisnici iz vremena prije sredine 16. st. izgubljeni, podaci o održanim saborima nalaze se u raznim prijepisima ili drugim ispravama. Dakle, točno rekonstruiranje svih sabora koji su se okupljali, ne samo u Križevcima već i drugdje, nemoguće je zbog nedostatka izvora. U

ovom radu ću na temelju postojećih podataka u prvorazrednim i drugorazrednim izvorima³ pokušati utvrditi koji su sabori održani u Križevcima.

Počeci saborovanja u Križevcima

O Križevcima kao mjestu održavanja sabora govori se već 1102. godine kad je navodno došlo do susreta kralja Kolomana (1102. - 1116.) s predstavnicima dvanaest hrvatskih plemena.⁴ Naime, Krčelić se poziva na pripis koji je u 14. stoljeću dodan Kronici Tome Arhidakona, poznat i kao *Pacta conventa*, iako u samoj *Pacti* ne piše da se sabor održao u Križevcima. Međutim, teško da možemo prihvatiti činjenicu da je do sastanka Kolomana i dvanaest plemena došlo u Križevcima, a ne negdje drugdje. Moguće je da je Krčelić susret dvanaest

1 Ferdo Šišić, *Pregled povijesti hrvatskog naroda*, Zagreb: Matica hrvatska, 1962., str. 248.; Vjekoslav Klaić, *Hrvatsko kraljevstvo u XV. stoljeću i prvoj četvrtini XVI. stoljeća (1409. - 1526.)*, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, VIII (1), Zagreb, 1901., str. 139.

2 Ivo Rubić, *Križevci* (monografija), Zagreb, 1952. (rukopis u NSK-u u Zagrebu), str. 72., bilj. 26.

3 Prvorazrednim izvorima smatram očuvane zapisnike saborskih odluka, a drugorazrednim razna spominjanja sabora u kronikama ili podatke o njihovom okupljanju u ispravama.

4 Baltazar Adam Krčelić, *Povijest stolne crkve Zagrebačke*, Zagreb: Institut za suvremenu povijest, 1996., str. 24. Teoriju o saboru u Križevcima 1102. godine prihvatio je i Klaić, u: Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata I.*, Zagreb: Matica Hrvatska, 1899., str. 127.

hrvatskih plemena s kraljem Kolomanom smjestio upravo u Križevce jer su oni već u 13. st. bili mjesto čestog okupljanja sabora.

Najstariji sačuvani zaključci Slavenskog sabora potječu iz 1273. godine i govore o saboru održanom u Zagrebu.⁵ Budući da je iz odluka spomenutog sabora vidljivo da je križevački župan⁶, uz zagrebačkog, najugledniji u čitavoj Slavoniji, lako je moguće da je i središte županata kojim je županovao igralo važnu ulogu na prostoru između rijeka Save i Drave i da je kao takvo često bilo mjestom saborskih okupljanja plemstva. Nažalost, ne postoje nikakvi pisani izvori koji bi potvrdili ove dvije teorije.

Sabori u Križevcima tijekom 14. stoljeća

Prvi sabor, za koji pouzdano znamo da je održan u Križevcima, bio je sabor slavenskog plemstva okupljen 17. siječnja 1324. godine. Njega je po nalogu kralja Karla Roberta (1301. - 1342.) sazvao slavonski ban Nikola Omedejev. Na spomenutom saboru ban je meštru Jakovu Malom potvrdio posjed Čanjevo koji je Jakov kupio od Matije, sina Nikolina.⁷

Drugi sabor održan u Križevcima bio je sabor svog plemstva između Save i Drave, dakle, također Slavonski, a održao ga je ban Mikac Prodavić 15. lipnja 1329. godine.⁸

U ispravi kojom slavonski ban Mikac Prodavić 1341. godine daruje posjede Kemnečnicu i Ivančinec križevačkom županu Stjepanu, sinu bana Pavla, navode se četiri slavonska sabora održana u raznim mjestima pa tako i u Križevcima. Međutim, ne spominje se vrijeme njihova održavanja pa ne možemo točno utvrditi je li sabor koji se spominje u ovoj ispravi identičan križevačkom saboru iz 1329. godine ili je riječ o nekom drugom saboru.⁹

Sljedeći zabilježeni sabor u Križevcima, dakle treći po redu, održan je 8. kolovoza 1343. godine. Okupio ga je ban Slavonije Nikola Banić od Lendave, a na njemu je odlučivano o načinu prikupljanja kraljičine tridesetine.¹⁰

U ljeti 1380. godine u Slavoniji boravi kralj Ludovik Anžuvina (1342. - 1382.), najprije u Zagrebu, a zatim i u Križevcima. Dana 13. lipnja u Križevcima je održan sabor na kojem su prisustvovali »prelati i baruni«, a među njima i ostrogonski nadbiskup i kardinal Dimitrije te slavonski ban Petar Cudar.¹¹ Iako se to posebno ne spominje, i ovdje je vjerojatno riječ o Slavonskom saboru. Sabor je zasigurno trajao nekoliko dana, možda čak i dulje od tjedan dana, jer kralj Ludovik u Križevcima izdaje isprave datirane 20. i 26. lipnja, što znači da je vjerojatno cijelo vrijeme boravio u njima.¹²

Krajem ožujka 1389. godine Slavonski sabor se ponovno sastao u Križevcima. Ovaj put okupili su ga slavonski ban Ladislav od Lučenca i kralj Sigismund Luksemburški. Podaci o saboru sačuvani su u odluci o dodjeljivanju šesnaestine biskupske desetine građanima Griča.¹³ I ovaj put sabor je vjerojatno trajao nekoliko dana.

5 Zaključke tog sabora vidi u: *Diplomatički zbornik* (dalje CD) VI., str. 25-28.; prijevod na hrvatskom jeziku u: Jaroslav Šidak, *Historijska čitanka za hrvatsku povijest I.*, Zagreb, 1952., str. 52-56.

6 Valja napomenuti da su u to vrijeme i Križevački i Zagrebački županat obuhvaćali tek područje od nekoliko kilometara oko županijskog središta, dok će do reorganizacije županijskog uređenja kojim Križevačka županija postaje najveća u Slavoniji doći tek sredinom 14. stoljeća. O tome opširnije u: Borislav Grgin, *Županije u razvijenom i kasnom srednjem vijeku u: Hrvatske županije kroz stoljeća*, Zagreb: Školska knjiga i Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, 1996., str. 21-31.

7 CD IX, Zagreb, 1911., str. 171-172. Također i: Vjekoslav Klaić, *Hrvatski sabori do godine 1790. u: Zbornik Matice Hrvatske o tisućoj godišnjici hrvatskog kraljevstva*, Zagreb: Matica Hrvatska, 1925., str. 257.; Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata II.*, Zagreb: Matica Hrvatska, 1900., str. 44.

8 CD IX, str. 468.; Klaić, *Zbornik Matice Hrvatske o tisućoj godišnjici hrvatskog kraljevstva*, str. 257.

9 CD X, str. 599-600.

10 CD XI, str. 74-75.; Klaić, *Povijest Hrvata II.*, str. 76-78.

11 Ivan Krstitelj Tkalčić, *Povijesni spomenici grada Zagreba*, sv. I., Zagreb: vlastita naklada, 1889., str. 289.; Klaić, *Zbornik Matice hrvatske o tisućoj godišnjici hrvatskog kraljevstva*, str. 262.

12 Ludovik je 20. lipnja 1380. godine Mihajlu potvrdio posjed Rasinju (CD XVI, str. 103-106.), a 26. lipnja potvrđuje povlastice rovišćanskih plemića (CD XVI, str. 108-109.)

13 CD XVII, str. 191.

Najpoznatiji sabor održan u Križevcima u 14. stoljeću zasigurno je takozvani Krvavi sabor održan 27. veljače 1397. godine. Iako ne postoje sačuvani zapisnici s tog sabora, o njemu puno znamo¹⁴ zahvaljujući *Ljetopisu Pavla Pavlovića (Paulus de Paulo)*¹⁵ i Thuroczyjevoj *Chronici Hungarorum*¹⁶ Nakon poraza protiv Osmanlija u bitci kod Nikopolja u jesen 1396. godine kralju Sigismundu Luksemburškom gubi se svaki trag, a bivši ugarski palatin Stjepan II. Lacković (Lackfi)¹⁷ oko sebe okuplja skupinu koja je za novog kralja okrunila Ladislava Napuljskog. Pobjegavši pred osmanskom vojskom, Sigismund krajem 1396. godine stiže u Dubrovnik, odakle kreće prema sjeveru. Za boravka u Topuskom saziva Slavonski sabor u Križevcima na koji poziva Lackovića i njegove pristaše, udijelivši im pritom »salvus conductus«, tj. kraljevsko obećanje da im se neće ništa dogoditi. Ipak, već na početku sabora dolazi do sukoba u kojem Stjepan II. Lacković (Lackfi) pogiba. Sabor se unatoč tome nastavio i kralj je ponovno potvrdio zasebna prava Slavonije, Hrvatske i Da-

lmacije, odredio da se obnove sudovi zapušteni u građanskom ratu i potvrdio Detrika Bubeka slavonskim banom.¹⁸

Ovih šest sabora jedini su sabori okupljeni u Križevcima tijekom 14. st. o kojima postoje pisani podaci. To zasigurno nisu jedini sabori održani u Križevcima tijekom tog stoljeća. Budući da nema očuvanih zapisnika saborskih odluka niti ostalih isprava koje bi na neki način pouzdano svjedočile o saborskim okupljanjima, možemo samo pretpostavljati kada su oni mogli biti održani. Primjerice, kralj Ludovik Anžuvina boravi u Križevcima još jednom pred kraj života, početkom prosinca 1381. godine, kada rješava neke imovinske sporove.¹⁹ Valja reći da je nakon ovog posjeta Križevcima Ludovik boravio u Zagrebu pa je moguće da je sabor bio tamo održan.

Dana 17. travnja 1380. godine u Križevcima borave slavonski ban Petar Cudar i križevački župan i slavonski podban Petar Cirke, što također upućuje na mogućnost održavanja Slavonskog sabora u Križevcima.²⁰ U prvoj polovici lipnja 1385. godine u Križevcima borave Elizabeta i nova kraljica Marija (1382. - 1385.), žena i starija kćer pokojnog kralja Ludovika Anžuvina te zagrebački biskup, što također može upućivati na mogućnost održavanja sabora.²¹

Sabori tijekom 15. stoljeća

Vijesti o saborima u Križevcima tijekom 15. stoljeća nešto su češće. Jedan od njih u Križevcima je održan vjerojatno u prvoj četvrtini 1404. godine. Naime, početkom 15. stoljeća na prostoru Slavonije se još uvijek vode borbe između pristalica Ladislava Napuljskog i Sigismunda Luksemburškog. Budući da je većina slavonskog plemstva još uvijek podržavala Ladislava, Sigismundove pristalice, zagrebački biskup Eberhard, slavonski ban Ladislav od Grđevca, hrvatski ban Ladislav Bisen i

14 O tom je saboru pisao Ferdo Šišić: Ferdo Šišić, *Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba*, Zagreb, 1902., str. 115-122. i u novije vrijeme Ivan Peklić: Ivan Peklić, *Krvavi sabor u Križevcima*, Križevci: Veda, 1997., str. 5-29. Spomenuti tekst zapravo je predgovor pretisku knjige križevačkog županika Dragutina Ferkića *Pripoviesti iz povjesti hrvatske iz okolice Križevačke*. Vidi i: Klaić, *Povijest Hrvata II.*, str. 280-282.

15 Ljetopis Pavla Pavlovića objavio je Ferdo Šišić u: Ferdo Šišić, *Ljetopis Pavla Pavlovića zadarskog patricija, Vjesnik kraljevskog hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arhiva*, Zagreb, 1904., str. 1-58. O Krvavom saboru str. 23. Zanimljiva je činjenica da Šišić smatra da se Sabor održao 20. veljače, iako u Pavlovićevoj kronici stoji 26. veljače, što je također različito od uobičajeno prihvaćenog datuma, tj. 27. veljače.

16 Johannes de Thurocz, *Chronica Hungarorum*, Budae, 1473.

17 Stjepan II. Lacković (? - Križevci, 27. 02. 1397.), sin Stjepana I., u vrijeme Krvavog sabora župan Zagorske županije (1391. -1397.). Prije toga hrvatsko-dalmatinski ban (1371. - 1372. i 1383. - 1385.), erdeljski vojvoda (1372. - 1376. i 1385. - 1386.) i župan Zaladske županije (1376., 1379. i 1387.). Vrhunac karijere dosegao je kao ugarski palatin (1387. - 1392.). *Hrvatska enciklopedija*, Sv. 6, Zagreb, 2004., str. 392. Opširnije o Lackovićima: Marija Karbić, Lackovići (Lackfi) iz plemićkog roda Hermán, *Godišnjak Njemačke narodnosne zajednice*, 16 (2009), Osijek, 2009., str. 11. - 28.

18 Šišić, *Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba*, str. 121.

19 CD XVI, str. 239-242.

20 CD XVI, str. 82.; Detaljnije: Tkalčić, *Povijesni spomenici grada Zagreba*, Sv. I., str. 281-284.

21 Klaić, *Povijest Hrvata II.*, str. 218.

mačvanski ban Ivan Morović sastali su se kako bi sa velikašima i plemstvom utvrdili savez za obranu Sigismundovih prava.²²

U razdoblju od 9. do 11. ožujka 1439. godine slavonski ban Matko Talovac održao je veliki sabor u Križevcima na kojem su pretežito sudjelovali plemići Križevačke i Zagrebačke županije, Perko Talovac, dalmatinski ban, Ivan Talovac, vranski prior, kninski biskup Demetrije Čupor Moslavački (de Monoszló), Ladislav i Ivan Toth od Susjedgrada, podbanovi Petar Kaštelanović i Herman Grebenski, Gašpar Čupor Moslavački (de Monoszló) i mnoštvo sitnih plemića, a među sudionicima sabora nema magnata. Sitno plemstvo na saboru uspjelo je ponovno izboriti pravo imenovanja protonotara, a svi nenazočni plemići morali su pod prisegom prihvatiti njegove zaključke.²³

Jedan od najvećih, a vjerojatno i najznačajnijih sabora u Križevcima održao je kralj Matijaš Korvin (1458. - 1490.) u ljeto 1466. godine. Sabor, koji je vjerojatno započeo 8. kolovoza, trajao je desetak dana, a okupio je brojne plemiće, velikaše i vjerske velikodostojanstvenike. Na saboru je određen način prikupljanja crkvene desetine za novoustoličenog zagrebačkog biskupa Osvalda Thuza od Laka.²⁴

Već sljedeće godine, krajem srpnja i početkom kolovoza, novi ban Ivan Thuz od Laka održava sabor u Križevcima. Na njemu se raspravljalo o pravnom položaju predijalaca zagrebačkog biskupa i o porezima koje su kao takvi dužni plaćati.²⁵

22 Šišić, *Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba*, str. 189.; Klaić, *Povijest Hrvata II*, str. 327.; Jakov Stipišić, Miljen Šamšalović, *Isprave u Arhivu JAZU I., Zbornik Historijskog instituta JAZU, Zagreb, 1959.*, sv. II., str. 338., isprava 1322.

23 Ivan Kukuljević-Sakcinski, *Jura regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, Pars I., Vol. II., Zagreb, 1862., str. 17-18.; Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata III.*, Zagreb: Matica Hrvatska, 1901., str. 162-163.; Klaić, *Zbornik Matice Hrvatske o tisućoj godišnjici hrvatskog kraljevstva*, str. 263-264.

24 Klaić, *Zbornik Matice Hrvatske o tisućoj godišnjici hrvatskog kraljevstva*, str. 264.; Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata IV.*, Zagreb: Matica Hrvatska, 1904., str. 67.

25 Klaić, *Zbornik Matice Hrvatske o tisućoj godišnjici hrvatskog kraljevstva*, str. 264.; Klaić, *Povijest Hrvata IV.*, str. 71.

U vrijeme Matijaša Korvina u Križevcima je održan još jedan značajan Slavonski sabor. Nakon što je Korvin u veljači 1481. godine održao sabor u Zagrebu, pod vodstvom hrvatsko-dalmatinsko-slavonskog bana Ladislava od Egervara od 01. do 12. svibnja iste godine održan je novi sabor u Križevcima. Na saboru je sudjelovalo plemstvo Križevačke, Zagrebačke, Varaždinske i Virovitičke županije, dakle onih županija od kojih se sastojala Kraljevina Slavonija. Na saboru su prvo razriješene parnice koje nisu bile završene na prethodnom saboru u Zagrebu, a zatim su određeni iznosi koje trgovci i ostali moraju plaćati na mitnicama prolazeći kroz imanja velikaša i plemića.²⁶

Nakon smrti Matijaša Korvina, njegov sin Ivaniš Korvin postao je novim banom Hrvatske, Dalmacije i Slavonije 01. ožujka 1395. godine. On je imenovao Ivana Gyulaya slavonskim podbanom. Budući da Gyulay nije imao posjede u Slavoniji, što je bio preduvjet za položaj podbana, slavonsko plemstvo se pobunilo. Na saboru u Križevcima 26. travnja 1495. godine napokon je došlo do dogovora između Ivaniša Korvina i slavonskog plemstva. Gyulay je potvrđen na mjestu podbana, ali nakon njega više nijedan stranac nije mogao dobiti tu čast.²⁷ Ivaniš Korvin održao je sabor u Križevcima i 5. ožujka 1497. godine.²⁸

Juraj Kaniški, Korvinov nasljednik, održao je Slavonski sabor u Križevcima 19. kolovoza 1498. godine. Na spomenutom saboru sastao se i banski sud.²⁹

Nakon što je ponovno postao banom 1499. godine, Ivaniš Korvin 25. listopada 1500. godine saziva novi sabor u Križevcima na kojem su sudjelovali i slavonski podbanovi Petar Bočkaj (Bocskay) i Baltazar Alapić (Allapy). Na saboru se raspravljalo o novom ratu s Osmanlijama jer je primirje istjecalo u veljači sljedeće godine.³⁰

26 Klaić, *Povijest Hrvata IV.*, str. 130.; Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata V.*, Zagreb: Matica Hrvatska, 1911., str. 50.; Klaić, *Zbornik Matice Hrvatske o tisućoj godišnjici hrvatskog kraljevstva*, str. 266.

27 Klaić, *Povijest Hrvata IV.*, str. 208. Valja reći da se Ivaniš Korvin tom prilikom zadržao u Križevcima više mjeseci.

28 Klaić, *Povijest Hrvata IV.*, str. 210.

29 Klaić, *Povijest Hrvata IV.*, str. 212.

30 Klaić, *Povijest Hrvata IV.*, str. 214.

Sabori početkom 16. stoljeća

U 16. stoljeću česte su vijesti o saborima u Križevcima. Dva su razloga tome. Prvo, sačuvan je veći broj izvora nego za ranije doba. Drugo, sabori su se češće održavali jer se na njima plemstvo dogovaralo o obrani Slavonije i Hrvatske od osmanskih osvajanja.

Prvi sabor za koji znamo održan je u 16. stoljeću, a posljednji koji je herceg i ban Ivaniš Korvin sazvaio u Križevcima »za obavljanje nekih posala i za korist kraljevine Slavonije« započeo je 22. rujna 1504. godine. Četvrti dan saborovanja Korvin je presudio u parnici između plemića Stjepana od Grabrovnika s jedne i Mihajla i Petra Kerena od Beloševca te Blaža od Purgovca s druge strane.³¹ Budući da zapisnik s ovog sabora nije sačuvan, ne znamo o čemu je još na njemu raspravljano. Dana 12. listopada 1504. godine, ubrzo nakon spomenutog sabora, Ivaniš Korvin umro je u Krapini.

Početkom 1506. godine slavonsko se plemstvo pod vodstvom slavonskih podbanova Baltazara Alapića (Allapya) i Benarda Thuroczya ponovno sastalo u Križevcima kako bi se oduprlo imenovanju Franje Balaša Gjermatskoga za slavonskog bana.³²

Slavonski podbanovi Baltazar Baćani (Batthyani) i Pavao Čavlović održali su sabor slavonskog plemstva 23. ožujka 1509. godine na kojem su presudili u sporu Nikole Szekelya protiv Katarine, udovice Jakova Banića (Banffyja).³³

Andrija Bot od Bajne, slavonski ban tijekom 1510. i 1511. godine, održao je u Križevcima dva sabora, 16. travnja i 23. lipnja 1511. godine.³⁴

Nakon smrti Andrije Bota (13. rujna 1511.) slavonskim banom postao je dotadašnji ugarski palatin Mirko Peren (Perényi) koji je upravu nad Slavonijom prepustio podbanovima, prvenstveno Baltazaru Baćaniju (Batthyani). On je 5. prosinca 1512. godine sazvaio sabor slavonskih staleža u Križevcima kako bi ih motivirao da se mobiliziraju u obrani Slavonije od sve češćih osmanlijskih prodora.³⁵ Sam ban u dva je pisma tražio od slavonskog plemstva da se pridruže Baćaniju u ratovima protiv Osmanlija.

Petar Berislavić, jedan on najznačajnijih slavonskih banova 16. stoljeća, sazvaio je 1. travnja 1515. godine sabor u Križevcima na kojem je slavonsko plemstvo odlučilo pomoći hrvatsko plemstvo u borbi protiv osmanlijskih osvajanja.³⁶ Sabor se nastavio i sljedeći dan, 2. travnja, na Cvjetnu nedjelju.³⁷ Zanimljivo je da je slavonsko plemstvo nerado prelazilo Savu i odlazilo u ratove na područje Kraljevine Hrvatske.³⁸

Ivan Karlović, ban Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, održao je u Križevcima tri Slavonska sabora u dvije godine. Njima je glavni cilj bio dogovor o obrani hrvatskih zemalja od Osmanlija. Sabori su održani 6. travnja, početkom svibnja (oko 4. svibnja) 1522. godine i 25. siječnja 1523. godine. Na njima, nažalost, nisu donesene neke konkretne odluke, a posljednji je izgleda završio čak i sveopćom tučnjavom.³⁹

31 Jakov Stipišić i Miljen Šamšalović, *Isprave u arhivu JAZU III., Zbornik Historijskog instituta JAZU*, Zagreb, 1961., sv. 4., str. 514., isprava br. 3727.; Klaić, *Zbornik Matice Hrvatske o tisućoj godišnjici hrvatskog kraljevstva*, str. 268.

32 Matija Mesić, *Hrvati na izmaku XV. i početku XVI. vieka, Književnik*, 1 (1864.), Zagreb, str. 508.; Klaić, *Povijest Hrvata IV.*, str. 233-234.; Klaić, *Zbornik Matice Hrvatske o tisućoj godišnjici hrvatskog kraljevstva*, str. 268.; Ivan Kukuljević-Sakcinski, *Grad Veliki Kalnik, Leptir*, br. 1., Zagreb, 1859., str. 309. Na mjesto Balaše na saboru je za bana imenovan Marko Mišljenović iz Kamičca.

33 Ferdo Šišić, *Iz arkiva grofova Pongracz, Starine JAZU*, knjiga XXXVI., Zagreb, 1918., str. 58.

34 Klaić, *Zbornik Matice Hrvatske o tisućoj godišnjici hrvatskog kraljevstva*, str. 269.

35 Klaić, *Povijest Hrvata IV.*, str. 252.; Klaić, *Zbornik Matice Hrvatske o tisućoj godišnjici hrvatskog kraljevstva*, str. 269.

36 Klaić, *Povijest Hrvata IV.*, str. 259.; Klaić, *Zbornik Matice Hrvatske o tisućoj godišnjici hrvatskog kraljevstva*, str. 269.

37 Klaić, *Zbornik Matice Hrvatske o tisućoj godišnjici hrvatskog kraljevstva*, str. 269.; Emilij Laszowski, *Povijesni spomenici plemenite općine Turopolja*, sv. 2., Zagreb: Plemenita općina Turopoljska, 1905., str. 341-343.

38 Rudolf Horvat, *Povijest Hrvatske*, Petrinja, 1904., str. 330.

39 Klaić, *Zbornik Matice Hrvatske o tisućoj godišnjici hrvatskog kraljevstva*, str. 269. O saboru održanom u siječnju 1523. i Klaić, *Povijest Hrvata IV.*, str. 323.

Početak 1524. godine kralj Ludovik II. Jage-
lović (1516. - 1526.), uz Karlovića, imenovao je
banom Ivana Tahija kojeg većina hrvatskih plemića
nije prihvaćala. Tijekom prve polovice 1524. godi-
ne vode se sukobi između pristalica dvojice banova
koji su trebali biti riješeni na saboru u Križevcima
održanom 24. kolovoza 1524. godine. Križevački
sabor nije donio nikakvo rješenje, a ban Karlović
je vjerojatno ubrzo nakon spomenutog sabora sam
napustio bansku stolicu.⁴⁰ Budući da je dotad go-
tovo cijeli prostor srednjovjekovne Hrvatske bio
pod osmanlijskom vlašću a hrvatsko plemstvo
izbjeglo sjevernije, na prostoru srednjovjeko-
vne Slavonije, upravo u Križevcima, po prvi put
je održan zajednički Slavonski i Hrvatski sabor.
U sljedećih nekoliko desetljeća povremeno su se
održavali zasebni slavonski, odnosno hrvatski sa-
bori, no često se na zajedničkom saboru okupljalo
i slavonsko i hrvatsko plemstvo, naročito kad je
glavna tema saborskog okupljanja bila obrana hr-
vatskih zemalja.

Za banovanja Franje Baćanija (Batthyani)
održani su sabori 3. prosinca 1525.⁴¹ i 25. siječnja
1526. godine. Na oba sabora okupilo se plemstvo
Slavonije i Hrvatske. O temama saborske rasprave
održane 3. prosinca 1525. godine nemamo poda-
taka. Siječanjski sabor sazvalo je samo plemstvo,
a na njemu je najaktivniji bio knez Krsto Franko-
pan. Plemstvo se počelo sve više buniti protiv kra-
lja Ludovika II. i zahtijevati da se za novog kralja
uzme Ferdinand Habsburški.⁴²

40 Klaić, *Zbornik Matice Hrvatske o tisućoj godišnjici hr-
vatskog kraljevstva*, str. 270.; Klaić, *Povijest Hrvata IV.*,
str. 330. Ovdje Klaić danom održavanja sabora navodi
30. kolovoza. O ovom saboru piše i Horvat, *Povijest Hr-
vatske*, str. 319. koji vrijeme održavanja sabora smješta u
mjesec lipanj.

41 Klaić, *Povijest Hrvata IV.*, str. 244-246.; Klaić, *Zbo-
rnik Matice Hrvatske o tisućoj godišnjici hrvatskog
kraljevstva*, str. 270. Jedan se sabor održao u Križevcima,
možda i u lipnju 1525. godine. Podaci o njegovom sazi-
vanju postoje, no nema vijesti o tome je li održan. Klaić,
*Zbornik Matice Hrvatske o tisućoj godišnjici hrvatskog
kraljevstva*, str. 343.

42 Matija Mesić, *Hrvati nakon bana Berislavića do Mu-
hačke bitke*, *Rad JAZU*, XXII (1873.), Zagreb, str. 143.;
Klaić, *Povijest Hrvata IV.*, str. 347.; Klaić, *Zbornik Ma-
tice Hrvatske o tisućoj godišnjici hrvatskog kraljevstva*,
str. 270-272.; Horvat, *Povijest Hrvatske*, str. 322-323.

Saborovanje u Križevcima nakon 1526. godine

Rekonstrukcija sabora održanih u Križevcima
nakon 1526. godine mnogo je lakša jer su saču-
vani zapisnici brojnih sabora održanih nakon te
godine.⁴³

Tijekom 1527. godine, prema sačuvanim po-
dacima, u Križevcima su održana tri sabora. Prvi
od njih, sabor plemstva Slavonije koji su sazvale
pristalice Ivana Zapolje započeo je 26. svibnja, a
trajao je nekoliko dana.⁴⁴

U drugoj polovici godine održana su dva sa-
bora. Prvi od njih sazvaio je Krsto Frankopan 4.
rujna, a drugi je održan 6. listopada. Oba sabora
okupila su slavonsko plemstvo, no nisu ostali sa-
čuvani nikakvi zapisi o njihovim zaključcima.⁴⁵
Zanimljivo je da je rujanski sabor održan nakon
što se na sabor koji je Frankopan sazvaio 25. kolo-
voza nitko nije odazvao.

Tijekom sljedeće godine vjerojatno su održa-
na tri sabora. Prvi od njih, na kojem su bile prista-
lice Ivana Zapolje, održan je 15. ožujka.⁴⁶ Dakle,
ponovno je riječ o saboru slavonskog plemstva.

Dana 19. travnja, nešto više od mjesec dana
kasnije, održan je jedan od najbolje dokumentira-
nih sabora u Križevcima, a sazvaio ga je ban Ivan
Karlović. Sačuvani su zaključci s tog su sabora pa
znamo da se na njemu odlučivalo o novom načinu
podizanja insurekcije protiv Osmanlija.⁴⁷

43 Zapisnike sabora i mnoge druge dokumente vezane za
razdoblje od 1526. do 1613. godine objavio je Ferdo Šišić
pod nazivom *Hrvatski saborski spisi* (dalje u tekstu HSS)
u pet svezaka u ediciji JAZU-a pod nazivom *Monumenta
spectantia historiam Slavorum meridionalium*, Zagreb,
1912. - 1918. Zaključci sabora održanih između 1613. i
1847. godine objavljeni su u izdanju Hrvatskog državnog
arhiva u seriji *Zaključci hrvatskih sabora* (dalje u tekstu
ZHS) u 12 svezaka, Zagreb, 1958. - 1980.

44 HSS I., str. 112-122.

45 O sazivu sabora za 4. rujna HSS I., str. 129-131., a o
saboru 6. listopada HSS I., str. 134. i 137.-140.; Klaić,
Povijest Hrvata V., str. 77-78.; Klaić, *Zbornik Matice Hr-
vatske o tisućoj godišnjici hrvatskog kraljevstva*, str. 275.

46 HSS I., str. 147-148.

47 HSS I., str. 149-154.; Klaić, *Povijest Hrvata V.*, str. 85.;
Klaić, *Zbornik Matice Hrvatske o tisućoj godišnjici hr-*

Treći sabor održan je 24. lipnja 1528. godine. O njemu je hrvatski ban Franjo Bačani (Batthyani) izvjestio ugarskog palatina u svome pismu od 6. srpnja.⁴⁸

Sabori u Križevcima održavali su se i 1529. godine. Jedan, na kojem je sudjelovao i Ferdinand Habsburški, vjerojatno je održan tijekom ožujka. Osim jednog pisma koje je Ferdinand uputio Ivanu Pastoru, ne postoji nijedan drugi spomen o održavanju tog sabora.⁴⁹

Dana 14. srpnja 1529. godine zagrebački biskup Šimun Erdödy iz Križevaca javlja Zaladskoj županiji odluke Slavonskog sabora održanog dan ranije. Iako ne postoji drugi izvor koji decidirano smješta održavanje sabora u Križevce, teško da može biti sumnje da je taj sabor, kojem je zasigurno nazočio i biskup, održan igdje drugdje.⁵⁰

Već 6. kolovoza zagrebački biskup ponovno saziva sabor u Križevcima, no nemamo podataka je li Sabor održan ili nije.⁵¹

Nakon 1530. godine, zbog sve veće osmanlijske opasnosti, sabori se sve rjeđe održavaju u Križevcima, a sve češće u Varaždinu. Početkom 1530. godine u Križevcima su sazvana dva sabora, no oba su otkazana. Slavonski sabor na kojem su se trebali sastati pristalice Ivana Zapolje trebao je biti održan 25. siječnja 1530. godine, no Ludovik Pakrački (Pekry), Ferdinandov pristaša, ga je sa svojim ljudima osujetio.⁵² Pakrački je spriječio još jedan Slavonski sabor koji je sazvaio biskup Erdödy, a trebao se održati 14. veljače u Križevcima.⁵³

Sljedeći sabor u Križevcima održan je 11. rujna 1530. godine. O njemu saznajemo iz pisama koje su Ludovik Pakrački (Pekry) i kapetan Gašpar

Karšan slali Ivanu Katzianeru.⁵⁴ Dana 30. svibnja sljedeće godine pristalice Ivana Zapolje održali su svoj sabor u Križevcima.⁵⁵

Nemamo podataka o saborovanju u Križevcima urazdoblju između 1532. i 1535. godine pa s velikom vjerojatnošću možemo tvrditi da oni nisu održavani. Plemstvo Slavonije i Hrvatske tih se godina i inače znatno rjeđe okupljalo na saborima.

Dana 15. kolovoza 1536. godine, nakon pet godina, Slavonski sabor se ponovno okupio u Križevcima. S tog sabora sačuvan je dio saborskih zaključaka⁵⁶ o kojima Ivan Katzianer pismom od 18. kolovoza obavještava kraljeve savjetnike u Donjoj Austriji.⁵⁷

Postoje vjerodostojni podaci da su sljedeće godine (1537.) u Križevcima održana tri sabora. Prvi od njih održan je 12. ožujka po nalogu kralja Ferdinanda.⁵⁸ Budući da se na sabor odazvao tek manji dio pozvanog plemstva, sazvan je novi sabor za 15. travnja. Sačuvani zaključci sabora svjedoče o nesigurnim vremenima na prostoru Slavonije. Budući da Kraljevina Slavonija nije imala svog bana, sabor je za upravitelje Kraljevine izabrao zagrebačkog biskupa Šimuna Erdödyja, Ludovika Pakračkog (Pekry), Franju Bačanija (Batthyani) i Petra Keglevića, a za vrhovnog vojnog zapovjednika Ivana Katzianera.⁵⁹

Već 17. lipnja održan je novi sabor na kojem je određena strategija obrane od Osmanlija te dogovoreno koliku vojsku i podvoz moraju dati svaki od slavonskih velikaša, ostali veleposjednici (kapitoli, samostani) te gradovi.⁶⁰ Na sva tri sabora 1537. godine okupljalo se isključivo slavonsko plemstvo.

Car Ferdinand sazvaio je ponovno Slavonski sabor u Križevce 6. siječnja 1538.⁶¹ Okupljeno

vatskog kraljevstva, str. 275.

48 HSS I., str. 157-159. Moguće da je sabor održan i 27. srpnja 1528. HSS I., str. 168.

49 Emilij Laszowski, *Monumenta Habsburgica I.*, Zagreb, 1914., str. 139. Naime, Ferdinand piše da kreće u Križevce gdje će se održati sabor.

50 HSS I., str. 192-194.

51 HSS I., str. 196. Vidi također i: Ivan Bojničić, Prilozi povijesti podsjedanja zagrebačkih god. 1529., u: *Vjesnik kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arhiva*, Zagreb, 1909., str. 66-67. i 71-72.

52 HSS I., str. 211-213.

53 HSS I., str. 214-216. i 223-224.

54 HSS I., str. 258-262.

55 HSS I., str. 284.

56 HSS I., str. 352-353.

57 HSS I., str. 354-356. O tom saboru i situaciji nakon njega očuvano je još nekoliko izvornih dokumenata HSS I., str. 358-363.

58 HSS II., str. 27-30.; Klaić, *Povijest Hrvata V.*, str. 118-119.

59 HSS II., str. 31-34.; Klaić, *Povijest Hrvata V.*, str. 119.

60 HSS II., str. 43-49.; Klaić, *Povijest Hrvata V.*, str. 120.; Klaić, *Zbornik Matice Hrvatske o tisućoj godišnjici hrvatskog kraljevstva*, str. 277.

61 HSS II., str. 103.

plemstvo donijelo je brojne zaključke, njih dvadeset i šest, koji su nam i sačuvani. Zaključci se tiču obrane Slavonije od Osmanlija, uređenja zemlje i povratka mira, a posljednji članak zaključaka određuje vrijednost novca i cijene hrane.⁶²

Za lipanj iste 1538. godine sazvan je još jedan sabor u Križevcima, no on je vjerojatno otkazan zbog nezadovoljstva plemstva.⁶³ Kralj Ferdinand sazvaio je sabor u Križevcima za 24. travnja 1539. godine, ali i on je odođen.⁶⁴

Do posljednjeg okupljanja staleža u Križevcima tijekom 16. stoljeća došlo je 10. ožujka 1549. godine. Nažalost, ni s ovog sabora nemamo očuvane zaključke, iako se zna da ih je protonotar Mihajlo Ravenski zabilježio.⁶⁵

Sabor u Križevcima 1692. godine

Prestankom neposredne osmanske opasnosti za Križevce, krajem 17. stoljeća došlo je do pokušaja obnavljanja običaja da se saborska okupljanja, koja su se već više od stoljeća i pol održavala najčešće u Zagrebu i Varaždinu, ponovno održavaju u Križevcima. No, sabor se tek jednom okupio u Križevcima, i to 3. studenoga 1692. godine. Iako se u saborskim zaključcima navodi da su njemu sudjelovali »staleži i redovi Kraljevine Slavonije«, možemo smatrati da se na njemu zajednički okupilo hrvatsko i slavonsko plemstvo. Održan je pod predsjedanjem bana Nikole Erdödyja i zagrebačkog biskupa Aleksandra Ignjata Mikulića. Na njemu se odlučivalo o poslanstvu kralju u Beč i načinu financiranja poslanstva. Također, odlučeno je da se pomogne zagrebačkim isusovcima kako bi podmirili svoju obavezu podavanja žita za vojsku, a pokrenuti su i javni radovi za podizanje dravskih nasipa.⁶⁶

62 HSS II., str. 139-148.; Klaić, *Povijest Hrvata V.*, donosi skraćeni prijevod tih članaka na str. 129-130. Vidi i: Klaić, *Zbornik Matice Hrvatske o tisućoj godišnjici hrvatskog kraljevstva*, str. 277.

63 HSS II., str. 223-224., 231-237.

64 HSS II., str. 251-252., 254., 259-262. Sabor je na kraju održan u Dubravi 8. svibnja. HSS II., 263-265.

65 HSS II., str. 347-358., 355-360.

66 ZHS I., str. 546-548.

Možemo pouzdano ustvrditi da je u Križevcima održano najmanje četrdeset i četiri saborska okupljanja. U 14. stoljeću sabor je održan šest, u 15. stoljeću devet, početkom 16. stoljeća (do 1526.) trinaest puta, a nakon što je za hrvatske kraljeve izabrana dinastija Habsburg čak šesnaest puta. Uglavnom se radilo o okupljanju slavonskog plemstva, dakle o Slavonskim saborima. U nekoliko navrata, primjerice u kolovozu 1524. godine, u Križevcima se okupilo plemstvo Slavonije i Hrvatske, a zajednički je bio i posljednji sabor održan u Križevcima 1692. godine. Saborovanja u Križevcima zasigurno su se događala i češće. To se naročito odnosi na 14. i 15. stoljeće, možda čak i na 13. stoljeće, no već toliko puta spominjani nedostatak izvornih dokumenata onemogućuje nam potpunu i točnu rekonstrukciju običaja okupljanja sabora u Križevcima. Ipak, sačuvani podaci svjedoče o važnosti Križevaca koji su, uz Zagreb, bili najznačajniji grad Kraljevine Slavonije. Grad je taj položaj imao sve do tridesetih godina 16. stoljeća kad ulogu Križevaca, koji su se našli u velikoj opasnosti uslijed osmanlijskih prodora, polako preuzima Varaždin u kojem će se od sredine 16. do kraja 18. stoljeća održati brojna saborska okupljanja. Križevci pak, iako su se od sredine 17. stoljeća polako počeli oporavljati od nevolja prouzročenih ratovima s Osmanlijama, nikada više neće uspjeti vratiti položaj i važnost koje su imali tijekom srednjega vijeka i na samom početku ranoga novog vijeka.

POPIS IZVORA I LITERATURE

IZVORI:

Bojničić, Ivan. 1909. Prilozi povijesti podsjedanja zagrebačkih god. 1529., *Vjesnik kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arhiva*, Zagreb.

Diplomatički zbornik. 1904. – 2002., Zagreb
Krčelić, Baltazar Adam. 1994. *Povijest stolne crkve Zagrebačke*, Zagreb.

Kukuljević-Sakcinski, Ivan. 1862. *Jura regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, Pars I., Vol. II, Zagreb.

Laszowski, Emilij. 1914. *Monumenta Habsburgica I.*, Zagreb.

Laszowski, Emilij. 1905. *Povijesni spomenici plemenite općine Turopolja*, sv. 2, Zagreb.

Šidak, Jaroslav. 1952. *Historijska čitanka za hrvatsku povijest I*, Zagreb.

Thurocz, Johannes de. 1473. *Chronica Hungarorum*, Budae.

Tkalčić, Ivan Krstitelj. 1889. *Povijesni spomenici grada Zagreba*, sv. I., Zagreb.

Toma Arhiđakon. 2003. *Historia Salonitana: povijest salonitanskih i splitskih prvosvećenika*, Split.

Stipišić, Jakov i Šamšalović, Miljen. 1959. - 1962. *Isprave u Arhivu JAZU I. - IV., Zbornik Historijskog instituta JAZU II. - V.*, Zagreb.

Šišić, Ferdo. 1918. *Iz arkiva grofova Pongracz, Starine JAZU*, knjiga XXXVI., Zagreb.

Šišić, Ferdo ur. 1912. - 1918. *Hrvatski saborski spisi I. - V.*, Zagreb.

Šišić, Ferdo. 1904. *Ljetopis Pavla Pavlovića zadarskog patricija, Vjesnik kraljevskog hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arhiva*, Zagreb.

Zaključci hrvatskih sabora, sv. 1. - 12., 1958. - 1980. Zagreb.

LITERATURA:

Grgin, Borislav. 1996. *Županije u razvijenom i kasnom srednjem vijeku, Hrvatske županije kroz stoljeća*, Zagreb.

Horvat, Rudolf. 1904. *Povijest Hrvatske*, Petrinja.

HRVATSKA enciklopedija, sv. 6., 2004., Zagreb.

Karbić, Marija. 2009., Lackovići (Lackfi) iz plemićkog roda Hermán, *Godišnjak Njemačke narodnosne zajednice* 16, Osijek.

Klaić, Vjekoslav, 1901., *Hrvatsko kraljevstvo u XV. stoljeću i prvoj četvrtini XVI. stoljeća (1409. - 1526.)*, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, Zagreb.

Klaić, Vjekoslav. 1925. *Hrvatski sabori do godine 1790.*, *Zbornik Matice Hrvatske o tisućoj godišnjici hrvatskog kraljevstva*, Zagreb.

Klaić, Vjekoslav. 1899. - 1911., *Povijest Hrvata I. - V.*, Zagreb.

Kukuljević-Sakcinski, Ivan. 1859. *Grad Veliki Kalnik, Leptir*, Zagreb.

Mesić, Matija. 1894. *Hrvati na izmaku XV. i početku XVI. vieka*, *Književnik*, Zagreb.

Mesić, Matija. 1873. *Hrvati nakon bana Berislavića do Muhačke bitke*, *Rad JAZU XXII*, Zagreb.

Peklić, Ivan. 1997. *Krvavi sabor u Križevcima*, Križevci.

Rubić, Ivo. 1952. *Križevci* (monografija), Zagreb.

Šišić, Ferdo. 1962. *Pregled povijesti Hrvatskog naroda*, Zagreb.

Šišić, Ferdo. 1902. *Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba*, Zagreb.

Summary

Slavonian and Croatian Assemblies held in Križevci

Key words: national assembly/sabor, Križevci, the Middle Ages, early Modern Age

During the Middle Ages and the early Modern Age Križevci often hosted assemblies. In most cases those were gatherings of Slavonian nobility, that is to say, Slavonian assemblies, although both, Croatian and Slavonian assemblies sat together in 1524, and again in 1692 for the last session.

Due to very few sources, mainly badly preserved or kept records of these assemblies up to the mid 16th century, all sessions held in Križevci are impossible to reconstruct. However, records available cover the six assemblies from the fourteenth century, of which the best known is the famous 'Križevci Bloody Assembly', and nine assemblies held in the fifteenth century. At the beginning of the 16th century (up to 1526), there had been thirteen assemblies, all well recorded, and after 1527 nobility gathered in Križevci at sixteen more events. At least forty-four meetings at national level are believed to have been held in Križevci in the past.